

VOORWOORD

Naar aanleiding van een nieuwe vertaling van Marcuses *De eendimensionale mens* stelde Ginette Bauwens voor een nummer aan deze auteur te wijden. Ze contacteerde daartoe auteurs van diverse pluimage en gender. De teksten van allen die reageerden zijn in dit nummer opgenomen. De meeste bijdragen getuigen van een doorleefde band met het werk van Marcuse. Ze illustreren hoe Marcuse ontvangen werd/wordt en de generatie die hem las/leest in leven en engagement inspireerde/inspireert. We kunnen eruit opmaken dat dit niet eenduidig, zelfs tegenstrijdig was of is.

Ginette Bauwens en Marc Schepers behoren tot de generatie die geboeid was door Marcuse en ze vinden hem nog steeds actueel. In dat licht stellen ze de vraag of cultuur in staat is aan de greep te ontsnappen van het kapitalistisch systeem, dat tot in onze persoonlijkheid is doorgedrongen en ook de kunstensector onder zijn rationaliteit brengt. Ze suggereren kunst niet te begrijpen als een resultaat dat als kunst wordt gelabeld en geproduceerd door de specifieke beroepsgroep van de kunstenaars, maar ze te zien als de activiteit van de creatieve mens die probeert zijn bestaan vorm te geven buiten de eendimensionaliteit om.

Niels De Vos brengt een zeer persoonlijk bevreemdend literair verslag over zijn ontdekking van Marcuse tijdens zijn ervaringen als jobloze, die zich te voegen heeft naar de procedures van de VDAB. Van die lectuur ging iets onafwendbaars, appellerends uit. De pessimistische beschrijving van *De eendimensionale mens* beviel hem wonderwel en hij herkende zich in de aanduiding “van de organisatie van het werk als het grote kwaad van deze wereld”. Het verzet daartegen, de weigering, de negatie daarvan kan/zal/mag echter niet tot een politieke beweging uitgroeien, realiseert geen nieuwe wereld, kan misschien een “artistieke reflex” worden genoemd.

Benny Madalijns evoceert en provoceert, meer dan hij analyseert. Hij leest in Marcuse een oproep tot bevrijding van het taboe op seksualiteit als wezenlijk noodzakelijk voor een positieve sociale omwenteling. Woodstock bleek de verwerkelijking van die seksuele bevrijding te beloven, terwijl we nu in een nieuwe preutsheid zijn beland. Dat is niet zozeer aan de religie te wijten als wel aan het gefotoshopte commerciële bloot “waarmee we worden omvergeknuppeld”. Hedendaags politiek verzet moet blijkbaar door de hersens passeren en belandt in oosterse meditatie. Hoe anders was dat in de tijd van Marcuse en het studentenprotest dat zich laafde aan de slogan ‘Marx-Mao-Marcuse’.

Koen Vanbiesbrouck concentreert zich op de betekenis en functie van eros in Marcuses cultuur- en maatschappijanalyse. Hij licht toe hoe bevrijding en een erotische samenleving vandaaruit kunnen worden begrepen en hoe dat ook een perspectief werpt op de dubbelzinnigheid van de seksuele bevrijding en hedendaagse fenomenen als polyamorie, LGBTQIA⁺ en MeToo. Tot slot

“radicaliseert” de auteur Marcuses theorie in de richting van een “geboortelijke” filosofie met een pleidooi voor perinatale zorg.

De tekst van Ronnie De Fossé trekt Marcuses kritiek van de cultuur van de industriële samenleving door naar een hedendaagse kritiek van het antropoceen. Dat levert een gitzwart, vrijwel hopeloos beeld op. Toch formuleert hij een alternatief, met name een voortzetting van de verlichting, want de nodige technologische en wetenschappelijke kennis en financiële middelen zijn aanwezig. De Fossé stelt daarvoor zijn wankele hoop op jongeren die toch nog ontsnapt zijn aan de algemene vervreemding of op verschoppelingen en buitenstaanders die samenkomen en de straat opgaan, zelfs – wellicht tot verbazing van de democraat – op een verlicht staatsman.

Ludo Abicht schetst in zijn tekst waarom en hoe de generatie van 68 zich in Marcuse kon herkennen, hoewel de slogan “Marx-Mao-Marcuse!” geen recht deed aan de nieuwe fundamentele maatschappijkritiek van de *Frankfurter Schule*, waar Marcuse toe behoorde. De vaststelling dat ‘het volk’, met name de klasse van arbeiders en boeren, geen drager was van de totale omwenteling richting democratische samenleving maar integendeel zelfs had meegeheuld met het fascisme, leidde tot het concept van de ‘grote weigering’, waarvoor in alle klassen en kringen agenten van de verandering te vinden zouden zijn. Bij Marcuse loert daarbij nog altijd het gevaar om de hoek dat een ‘revolutionair fonds der meestbegaafden’ zich de leiding daarvan zou toe-eigenen. Marcuses kritiek is nog steeds nodig en onvervangbaar om de democratische verworvenheden te zien als “een telkens opnieuw in te vullen opdracht” waarin leiders meer en meer overbodig worden.

Christiaan Boonen vertrekt vanuit de vaststelling dat de idee dat technologische vooruitgang ons zal bevrijden van de noodzakelijke arbeid, een rode draad doorheen Marcuses werk is. Dat optimisme of utopische vraag in het licht van het als pessimistisch gekende *endimensionale mens* om diepere doorlichting. Via een minutieuze analyse van de begrippen noodzaak en rijk van de noodzaak komt Boonen aan bij Marcuses ‘oplossingen’: de technologie zal het enerzijds mogelijk maken arbeid af te voeren (minimale arbeid) en anderzijds wat aan noodzakelijke arbeid rest om te vormen tot spel, dat doel op zichzelf en intrinsiek bevredigend zou zijn. Dat laatste is echter fundamenteel individualistisch: mensen zouden werken enkel “uit zichzelf, en enkel omdat het hun eigen noden vervult”. Vraag is hoe dergelijke grilligheid ooit in de maatschappelijk noodzakelijke reproductie zou kunnen voorzien. Ook de eerste mogelijkheid roept vragen op: het is moeilijk in te zien dat reproductieve arbeid, bijvoorbeeld in de zorgsector, waarbij de relatie kern van de zaak is, door technologie kan worden vervangen. Boonen vat de incoherentie en innerlijke tegenstrijdigheid van Marcuses theorie samen in de term ‘communistisch individualist’.